

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-20>

УДК 336.66

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

METHODOLOGICAL APPROACHES OF ASSESSMENT OF EFFICIENCY OF ASSET MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE

Пігуль Наталія Георгіївна

кандидат економічних наук, доцент,
Сумський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9090-1763>

Бондаренко Євгенія Костянтинівна

кандидат економічних наук, асистент,
Сумський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0525-6948>

Кириченко Анастасія Валеріївна

магістр,
Сумський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1431-0790>

Pihul Nataliya, Bondarenko Evgenia, Kirichenko Anastasiya
Sumy State University

В умовах ринкової економіки всі підприємства зацікавлені в ритмічному і стабільному функціонуванні. Щоб досягти високих результатів фінансово-господарської діяльності підприємств потрібна чітко сформована, обґрунтована і ефективна фінансова політика управління активами. У зв'язку з цим одним із найбільш актуальних завдань у напрямі забезпечення розвитку вітчизняних підприємств є здійснення оцінки ефективності управління активами підприємства. У статті розглянуті мета, завдання та принципи управління активами підприємства. Визначені етапи управління активами підприємства в розрізі складових елементів активів, що обумовлено їх власними характеристиками. Авторами запропоновано методичний підхід до оцінки ефективності управління активами підприємства з урахуванням системи коефіцієнтів та інтегральних показників, які використовуються для визначення економічної ефективності заходів, зазначених у стратегії управління активами конкретного суб'єкта господарювання. Даний метод надасть можливість визначити проблемні питання в управлінні активами суб'єкта господарювання та є основою для удосконалення політики управління активами.

Ключові слова: активи, оборотні активи, необоротні активи, ефективність управління активами, аналіз активів.

В условиях рыночной экономики все предприятия заинтересованы в стабильном функционировании. Чтобы достичь высоких результатов финансово-хозяйственной деятельности предприятиям необходима четко сформированная, обоснованная и эффективная финансовая политика управления активами. В связи с этим одной из наиболее актуальных задач в обеспечении развития отечественных предприятий является осуществление оценки эффективности управления активами предприятия. В статье рассмотрены цели, задачи и принципы управления активами предприятия. Определены этапы управления активами предприятия в разрезе составляющих элементов активов, что обусловлено их собственными характеристиками. Авторами предложен методический подход к оценке эффективности управления активами предприятия с учетом системы коэффициентов и интегральных показателей. Данный метод позволит определить проблемные вопросы управления активами предприятия и является основой для усовершенствования политики управления активами.

Ключевые слова: активы, оборотные активы, необоротные активы, эффективность управления активами, анализ активов.

Under a free-market economy, all enterprises are interested in rhythmic and stable work. Achieving high results in the financial and economic activities of companies requires a well-formed, strong, and effective asset management policy. One of the most important tasks of ensuring the efficiency of national companies is to assess the efficiency of asset management. The purpose of the article is to consider the essence, tasks, and principles of enterprise asset management and to provide methodological support for assessing the efficiency of enterprise asset management with a help of calculating integrated indicators and Harrington's desirability function. The key goal of enterprise asset management was defined by the authors as the need to identify and meet the needs of certain types of assets to ensure the operational process, as well as optimize their composition to create conditions for effective economic activity. The article also considers the principles of building an effective asset management system of the enterprise and the factors on which such a system depends. Since current and non-current assets of the enterprise are characterized by their specifics in management, the authors also considered the process of managing current and non-current assets separately. The authors developed a methodological approach to assess the efficiency of asset management of the enterprise, taking into account the system of coefficients and integrated indicators, which allows determining the economic efficiency of measures identified in the asset management strategy of a particular business entity. Apart from that, the authors divided the process of assessing the effectiveness of asset management in the company into six stages. The proposed methodology will provide an opportunity to identify problematic issues in the management of the business entity's assets. Besides, it is the basis for improving the asset management policy. The prospect of future research in this area is to improve scientific and methodological approaches to financial and economic decisions on asset management based on the obtained quantitative assessments of management efficiency.

Keywords: assets, current assets, non-current assets, asset management efficiency, asset analysis.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день рівень фінансового стану підприємства залежить від характеру і якості майна, яким володіє суб'єкт господарювання, обсягу доходів, що отримується на вкладений в активи капітал, а також раціональності використання майнового потенціалу в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Отже, щоб фінансовий менеджмент підприємства був ефективний, потрібно чітко розуміти значимість активів підприємства. Крім цього важливо мати уявлення про те, як активи рухаються на підприємстві, інакше кажучи, як здійснюється їх кругообіг. Все це дозволить об'єктивно та обґрунтовано підійти до процесу формування та здійснення політики управління активами, що безпосередньо позначиться на фінансовому стані суб'єкта господарювання, його становищі на ринку, кредитоспроможності та конкурентоспроможності. Таким чином, поглиблене вивчення теоретичних питань, пов'язаних з управління активами підприємства, зокрема оцінкою його ефективності є актуальними в умовах сьогодення.

Аналіз досліджень і публікацій. Важливість і роль управління корпоративними активами відображено в роботах зарубіжних дослідників: Г. Беккера, Д. Белла, Л. Едвінсона, М. Мелоуна та інших. Вагомий внесок у розвиток теорії та практики управління активами в Україні зробили такі вчені: Л. Є. Доуган, В. С. Загорський, П. Н. Кобзєв, І. А. Леєр, А. В. Мозенков, А. П. Наливайко, В. Д. Немцова, В. В. Пастухов, Н. В. Чебанова, З. Е. Шершнева та інші. Науковці приділяють значну увагу пошуку ефективних інструментів та механізмів для реалізації стратегічних ідей

управління активами підприємств. Однак слід зазначити, що більшість досліджень зосереджені на ефективності управління окремими активами, тоді як ефективність управління визначається складом і структурою всіх корпоративних активів, якими необхідно управляти в комплексі, і взаємозв'язком між його елементами.

Метою статті є дослідження специфіки управління оборотними та необоротними активами вітчизняних підприємств та методичного інструментарію аналізу ефективності даного управління.

Виклад основних матеріалів дослідження. Кожне підприємство, що займається фінансово-господарською діяльністю, має прагнути побудувати таку систему управління активами, яка допоможе досягти головної мети, а саме максимізувати прибуток з мінімальним ризиком для власників підприємства. Основним завданням системи управління активами суб'єкта підприємництва має бути досягнення найвищих кінцевих результатів шляхом раціонального використання наявних у нього активів [6].

Слід зазначити, що головною метою управління активами підприємства є виявлення та задоволення потреби в окремих їх видах для забезпечення операційного процесу, а також оптимізація їх складу для створення умов ефективної господарської діяльності.

Система управління активами, що використовується на підприємстві, повинна базуватися на наступних принципах: максимальна ефективність (досягнення максимально можливого економічного результату при оптимальному використанні активів та

джерел їх фінансування); раціональність (прагнення підприємства досягти якомога більшого економічного ефекту при мінімальному використанні позикових коштів); низька вартість системи, яка використовується для самого бізнесу (вартість управління активами не повинна перевищувати економічний вплив від управління активами) [7].

Єдиної (уніфікованої) методики формування та управління корпоративними активами на даний момент не існує. Кожне окреме підприємство формує свою власну методику відповідно до напрямів і обсягів власної справи; діючої організаційної структури управління та кількості структурних підрозділів; поточного фінансового стану; наявності налагодженої взаємодії з контрагентами та іншими факторами.

Оскільки до складу активів підприємства належать як необоротні так і оборотні активи і вони мають власні характеристики, які відрізняють їх один від одного, тому необхідно розглядати процеси управління ними окремо (рис. 1 складено авторами на основі [2; 4; 5]). Слід підкреслити, що процес управління оборотними активами на кілька кроків довший за необоротні активи. Це пов'язано із їх специфічною характеристикою – ліквідністю, яка не властива необоротним активам.

Особливість управління основними засобами полягає в тому, що воно базується на їх кругообігу. У той же час мета управління довгостроковими активами полягає у визначенні формату та методу, які впливатимуть на ці активи підприємства в процесі виконання різноманітних фінансових операцій, оптимізації їх розміру та підвищення ефективності використання [1]. Велика кількість різних форм і видів основних засобів передбачає специфічне управління кожним з них. Мета управління такими активами полягає в тому, щоб покращити використання того чи іншого виду окремо, що забезпечить вищі результати для суб'єкта господарювання.

Слід підкреслити, що управління необоротними активами є більш складним завданням, ніж управління ліквідними активами, що пов'язано з низьким рівнем їх мобільності. Тому виникає проблема своєчасного оновлення основних фондів, викликана нераціональним підходом до формування джерел фінансування необоротних активів. Така проблема в перспективі призводить до зростання витрат на виробництво, збільшення собівартості продукції, зниження ефективності суб'єкта господарювання та її прибутку і, як

наслідок, зниження конкурентоспроможності. Тому створення стабільного джерела фінансування основних засобів є одним із ключових питань їх управління [5].

Ключовою метою управління оборотними активами є визначення їх обсягу та збільшення ефективності їх використання [3]. Ці питання вимагають особливої уваги з боку фінансового менеджменту, оскільки надлишки ліквідних активів спочатку знижують ділову активність, що негативно позначається на фінансовому становищі підприємства та його прибутках, по-друге, знижують ефективність їх використання. У зв'язку з цим кількість і склад оборотних активів повинні відповідати певним критеріям.

Складність і різноманітність бізнес-процесів підприємства, та велика кількість внутрішніх факторів мають значний вплив на ефективність корпоративного управління. Тому доцільно проводити оцінку ефективності управління активами підприємства за допомогою системи коефіцієнтів та інтегральних показників, що використовуються для визначення економічної ефективності заходів, визначених у стратегії управління активами конкретного суб'єкта господарювання.

Основною метою аналізу ефективності управління активами є проведення комплексної оцінки, за результатами якої можна визначити ефективність управління активами та своєчасно реагувати на зміни в управлінні підприємством [2].

Аналіз ефективності управління активами суб'єкта господарювання здійснюється в певному логічному порядку і включає шість етапів.

Перший етап передбачає аналіз стану управління активами, а саме здійснення аналізу політики управління активами на основі аналізу фінансової звітності підприємства. На цьому етапі аналізуються показники стану та ефективності управління активами, у тому числі показники стану ліквідності, фінансової стійкості, майнового стану, прибутковості та ділової активності. Рекомендується також аналізувати активи балансу по горизонталі та вертикалі, щоб визначити склад, структуру та структурні зміни активів і пасивів балансу суб'єкта господарювання, а також проаналізувати ефективність управління активами. За результатами аналізу робляться відповідні висновки про стан та ефективність управління активами підприємства.

На другому етапі відбувається визначення ефективності управління активами. Він передбачає розрахунок інтегральних показників

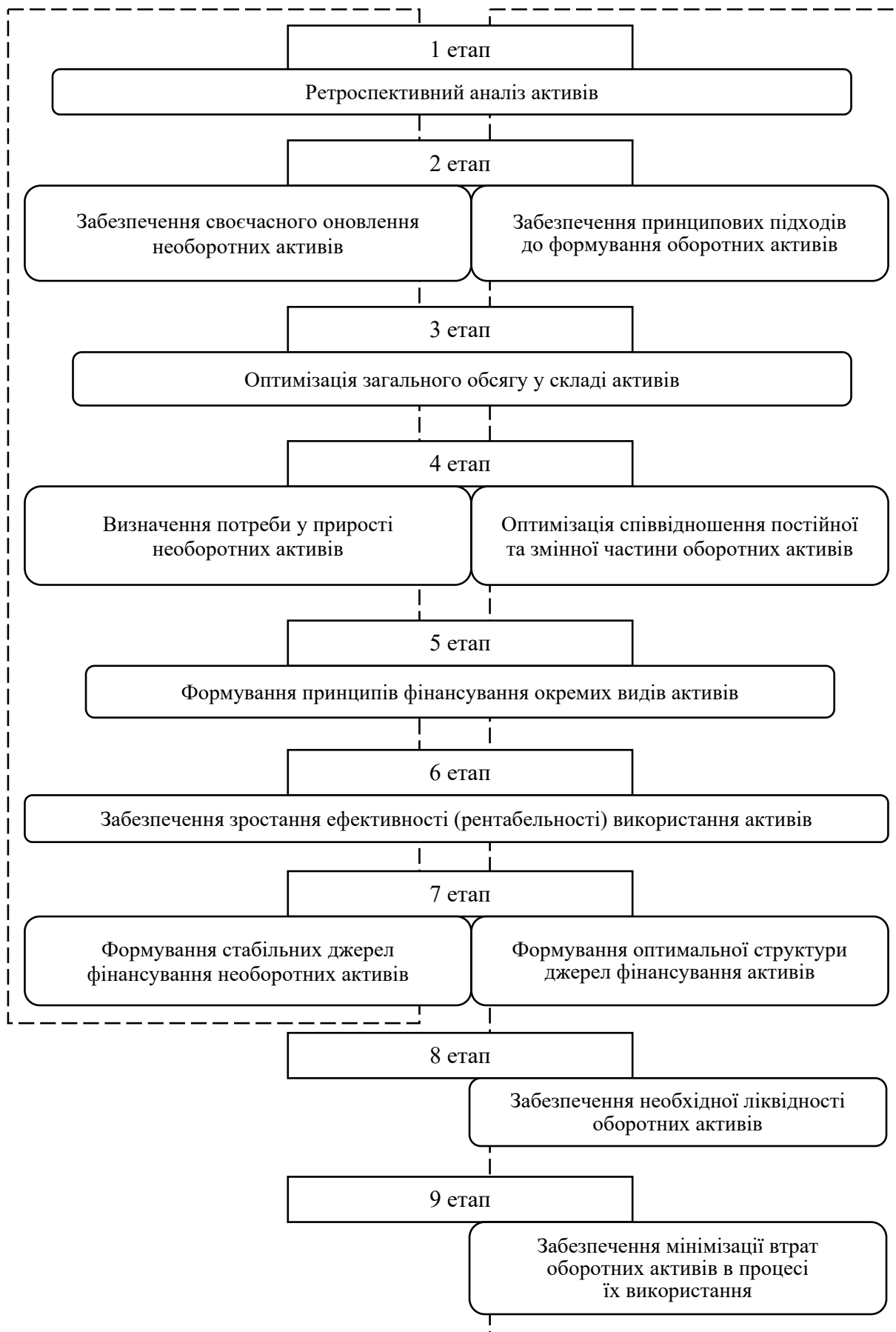

Рис. 1. Етапи управління активами підприємства

ефективності управління як середню геометричну відносних показників системи оцінки, залученої до аналізу [7]:

$$S = \sqrt[n]{A_1 \cdot A_2 \cdot A_3 \cdot \dots \cdot A_n} \quad (1)$$

де $A_1, A_2, A_3, \dots, A_n$ – показники, обрані для аналізу оцінки ефективності управління кожною групою активів підприємства.

Універсальним показником для оцінки інтегрального показника, що використовується у світовій практиці, виступає функція бажаності Харрінгтона. Дана функція була вперше запропонована Едвіном Харрінгтоном у 1965 році як спосіб оцінки якості продукції. Ідея полягала в тому, щоб розрахувати єдиний показник, що відображає узагальнені характеристики об'єкта. Такий показник повинен характеризуватися певним набором властивостей, які можуть бути виміряні у різних одиницях та бути навіть взаємопов'язаними між собою [6]. Таку сукупність властивостей дослідники вимірюють єдиною одиницею вимірювання та представляють на безмірній шкалі кількісно, тобто виконують арифметичні дії, що об'єднують (узагальнюють) ці показники. Харрінгтон для цієї мети запропонував безмірну «шкалу бажаності» або шкалу «d».

Щоб побудувати функцію бажаності, ми повинні побудувати на вертикальній осі значення індексу бажаності d, який варіюється від 0 до 1, де 0 відповідає «найгіршому» значенню показника, а 1 – «найкращому». У таблиці 1 наведені нижні і верхні межі інтервалу шкали бажаності.

Популярність підходу Харрінгтона в науковій літературі призвела до виникнення великої кількості її модифікацій, однією із яких є функція бажаності Дж. Деррінджера і Р. С'юча [3], які розробили формули для трьох видів індикаторів: стимуляторів, дестимуляторів

і для показників, які повинні бути в межах цільових значень.

Для розрахунку інтегральних показників ефективності управління активами необхідно розробити систему показників для кожної окремої групи (підсистеми) активів. На нашу думку, оцінка ефективності управління підприємством необоротними активами здійснюється за такими показниками, як: коефіцієнт оновлення основних засобів, коефіцієнт зносу, коефіцієнт вибуття основних засобів, коефіцієнт придатності основних засобів, фондоддача, коефіцієнт оборотності основних засобів, рентабельність основних засобів та рівень використання основних засобів [4; 5].

Для оцінки ефективності управління оборотними активами вважаємо доцільним використовувати такі показники, як: коефіцієнт покриття, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними активами, середній термін погашення кредиторської заборгованості, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, середній термін погашення дебіторської заборгованості, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, середній термін обертання запасів, коефіцієнт оборотності запасів, середній термін обертання оборотних активів, коефіцієнт оборотності оборотних активів [4].

За експертними шкалами обрані для аналізу індикатори переводять в бали та надають їм певних вагових значень, що дозволяє, в процесі оцінки ефективності управління активами, отримати інтегральні значення для різних складових [2]. За результатами розрахунку інтегральних показників ефективності управління активами досліджуваних підприємств можна застосувати стандартну шкалу значень функції бажаності Харрінгтона.

Таблиця 1

Шкала бажаності Харрінгтона

Шкала «d»	Якісні характеристики шкали «d»
1,000	Відображає крайній рівень відмінної якості, покращення якого немає сенсу
0,801–1,000	Відображає незвично хорошу якість чи виконання (прийнятний на рівні «відмінно»)
0,631–0,800	Відображає рівень, що перевищує найкращий рівень, якому відповідає значення d = 0,630 (прийнятний на рівні «добре»)
0,401–0,630	Якість прийнятна до гранично допустимого рівня, але потребує вдосконалення (прийнятний на рівні «задовільно»)
0,301–0,400	Граничний рівень, якщо існують стандартні вимоги до характеристик, окремі значення будуть знаходитися за межами таких характеристик (якщо характеристика в чітко відповідає встановленому мінімуму чи максимуму, то значення «d» має дорівнювати $0,36788 = 1/e$)
0,000–0,300	Неприйнятний рівень
0,000	Повністю неприйнятний рівень

На третьому етапі відбувається аналіз отриманих результатів інтегральних показників ефективності управління активами, що містить визначення рівня ефективності корпоративного управління та складання відповідних висновків. Якщо рівень ефективності задовольняє діяльність підприємства, аналіз є завершеним. Якщо результат розрахунку не відповідає очікуванням суб'єкта господарювання, то потрібно перейти до наступного етапу.

Четвертий етап – оцінка факторів, що впливають на результати аналізу ефективності управління активами – включає визначення факторів, що мають вплив на систему показників. У той же час аналізується, наскільки важливими та порівнянними є системи обраних показників щодо ефективності управління активами.

На п'ятому етапі відбувається надання рекомендацій для покращення аналізу та підвищення ефективності управління активами підприємства, що передбачає формування переліку пропозицій щодо покращення аналізу показників та ефективності управління активами суб'єкта господарювання.

Шостий етап передбачає проведення контролю за впровадженням рекомендацій.

Розрахунки інтегральних показників для оборотних і необоротних активів та їх оцінка за стандартною шкалою Харрінгтона досить адекватно характеризують ефективність управ-

ління активами на конкретному підприємстві. Використання інтегральних показників та функцій бажаності Харрінгтона як інструментів для комплексної оцінки ефективності управління активами забезпечує об'єктивну оцінку тенденцій їх розвитку та покращує ефективність з точки зору організації, фінансів та виробництва. Крім того, зазначений аналіз ефективності дозволяє визначити напрямки роботи для підвищення рівня такої ефективності, фактори, що на неї впливають, резерви та напрями вдосконалення організаційно-фінансових механізмів використання активів підприємства.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене можна зазначити, що аналіз ефективності управління активами підприємства передбачає здійснення його комплексної оцінки, за результатами якої можна визначити результативність управління активами та вчасно відкоригувати проблемні питання у фінансовій політиці управління підприємством. Запропонований метод оцінки ефективності управління активами в межах підприємства здійснюється в логічній послідовності й містить шість етапів, що базуються на основі використання системи коефіцієнтів та інтегральних показників, які дають можливість визначити економічну ефективність заходів, зазначених у стратегії управління активами конкретного суб'єкта господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бланк І. А. Управління активами. Київ : Ніка-Центр, 2000. 720 с.
2. Вареник В. М., Євтушенко Я. С. Діагностичний аналіз ефективності управління активами підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 1. С. 117–122.
3. Лютик Т. В. Функція бажаності Харрінгтона як інструмент інтегральної оцінки інноваційної та науково-технологічної складових економічного потенціалу. *Історія науки і біографістика*. 2016. № 4. URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2016-4/09.pdf>.
4. Нагорний Є. О. Система управління активами як релевантний чинник ефективного розвитку підприємства. *Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент»*. 2014. Вип. 11. С. 223–232.
5. Олійник Т. О., Мірошніченко О. В. Основні напрями підвищення ефективності управління активами. *Інвестиції практика та досвід. Серія «Економічна наука»*. 2014. № 21. С. 73–77.
6. Чемчикаленко Р. А., Майорода О. Є., Люткіна А. В. Оцінка ефективності управління активами та пасивами підприємства. *Економіка і суспільство. Серія «Гроші, фінанси і кредит»*. 2017. Вип. № 11. С. 485–489.
7. Кремень О. І., Мосійчук Р. Л., Кремень В. М. Комплексний аналіз ефективності управління активами підприємства. *Бізнесінформ*, 2020. № 8. С. 202–210.

REFERENCES:

1. Blank, I. A. (2000) *Upravlinnia aktyvamy* [Asset management]. Kyiv: Nika-Tsentr. (in Ukrainian)
2. Varenyk, V. M., & Yevtushenko, Ya. S. (2018) *Diahnostychnyi analiz efektyvnosti upravlinnia aktyvamy pidpriemstva* [Diagnostic analysis of the efficiency of enterprise asset management]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, 1, 117–122. (in Ukrainian)
3. Liutyk, T. V. (2016) *Funktsiia bazhanosti Kharrinhtona yak instrument intehralnoi otsinky innovatsiinoi ta naukovo-tekhnologichnoi skladovoykh ekonomichnoho potentsialu* [Harrington's desirability function as a tool for

integrated assessment of innovation and scientific and technological components of economic potential]. Retrieved from: <http://inb.dnsgb.com.ua/2016-4/09.pdf> (in Ukrainian)

4. Nahorni, Ye. O. (2014) Systema upravlinnia aktyvamy yak relevantnyi chynnyk efektyvnoho rozvytku pidpriemstva [Asset management system as a relevant factor in the effective development of the enterprise]. *Ekonomichni nauky. Seriiia «Ekonomika ta menedzhment»*, 11, 223–232. (in Ukrainian)

5. Oliinyk, T. O., & Miroshnychenko, O. V. (2014) Osnovni napriamy pidvyshchennia efektyvnosti upravlinnia aktyvamy [The main directions of improving the efficiency of asset management]. *Investytsii praktyka ta dosvid. Seriiia «Ekonomichna nauka»*, 21, 73–77. (in Ukrainian)

6. Chemchukalenko, R. A., Maioroda, O. Ye., & Liutkina, A. V. (2017) Otsinka efektyvnosti upravlinnia aktyvamy ta pasyvamy pidpriemstva [Evaluation of the effectiveness of asset and liability management of the enterprise]. *Ekonomika i suspilstvo. Seriiia «Hroshi, finansy i kredyt»*, 11, 485–489. (in Ukrainian)

7. Kremen, O. I., Mosiichuk, R. L., & Kremen, V. M. (2000) Kompleksnyi analiz efektyvnosti upravlinnia aktyvamy pidpriemstva [Comprehensive analysis of the efficiency of enterprise asset management]. *Biznesinform*, 8, 202–210. (in Ukrainian)